

Viriálová stavová rovnice 1

+ s.1
m02

(Mírně nestandardní odvození)

Průměrná energie molekul okolo vybrané molekuly ($\beta = 1/(k_B T)$):

$$\int_0^\infty u(r) e^{-\beta u(r)} 4\pi r^2 dr$$

Energie souboru N molekul:

$$U = \frac{f}{2} k_B T + \frac{N^2}{2V} \int_0^\infty u(r) e^{-\beta u(r)} 4\pi r^2 dr$$

Tlak dostaneme z ($z = pV/(nRT)$)

$$\left(\frac{\partial U}{\partial V}\right)_T = T \left(\frac{\partial p}{\partial T}\right)_V - p = \frac{Nk_B T^2}{V} \left(\frac{\partial z}{\partial T}\right)_V$$

: trocha matematiky

Viriálová stavová rovnice 2

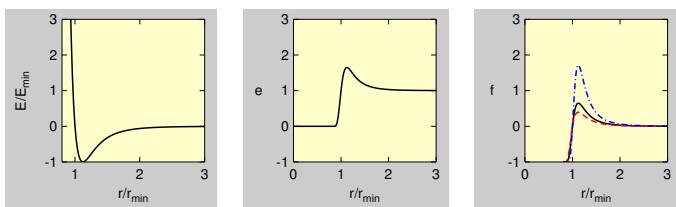
s.2
m02

$$z = \frac{pV_m}{RT} = 1 + \frac{B}{V_m} + \frac{C}{V_m^2} + \dots$$

● druhý viriálový koeficient

$$B = -N_A 2\pi \int_0^\infty f(r) r^2 dr \quad f(r) = e^{-u(r)/(k_B T)} - 1$$

rozměr: $[B] = \text{m}^3 \text{ mol}^{-1}$

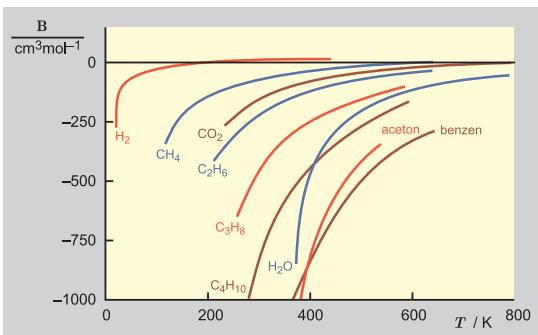

Debyeova pesimistická poznámka: B diverguje pro plazmu.

Hückelův optimistický dodatek: ale stejně to spočítáme!

Druhý viriálový koeficient

s.3
m02

● Boyleova teplota: $B(T_B) = 0$

Viriálová stavová rovnice 3

s.4
m02

$$z = \frac{pV_m}{RT} = 1 + \frac{B}{V_m} + \frac{C}{V_m^2} + \dots$$

● $B = \text{dvojice molekul}$, $C = \text{trojice molekul}$ ...

Abychom neřešili kvadratickou (či vyšší) rovnici, máme tlakový rozvoj:

$$z = \frac{pV_m}{RT} = 1 + \frac{p}{RT} (B' + C'p + \dots)$$

kde $B = B'$, $C' = (C - B^2)/(RT)$, ...

● volíme ten jednodušší – stejně máme chybu vyššího řádu

Použití: nepříliš stlačené plyny, zlepšuje se za vyšších teplot

Vyšší koeficienty experimentálně špatně dostupné (výpočet taky nic moc)

Příklad: Hustota plynného CO_2 za teploty 40°C a tlaku 100 kPa je 1.6975 g dm^{-3} . Vypočtěte B .

Van der Waalsova stavová rovnice

s.5
m02

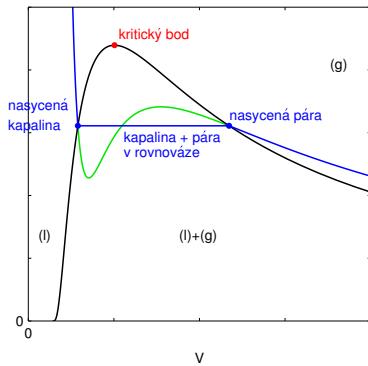
Mezimolekulové síly:

- přitažlivé
- odpudivé

$$pV_m = RT$$

$$\downarrow$$

$$\left(p + \frac{a}{V_m^2}\right)(V_m - b) = RT$$

Van der Waalsova stavová rovnice a B

s.6
m02

$$p = \frac{RT}{V_m - b} - \frac{a}{V_m^2}$$

$$z = \frac{pV_m}{RT} = \frac{V_m}{V_m - b} - \frac{a/(RT)}{V_m} = \frac{1}{1 - b/V_m} - \frac{a/(RT)}{V_m} \approx 1 + \frac{b}{V_m} - \frac{a}{V_m RT}$$

$$\Rightarrow B = b - \frac{a}{RT}$$

(tím je zároveň ověřeno, že člen s a musí být dělen V_m^2)

Stavová rovnice a rovnováha kapalina–pára

[vdw/vdw.sh] s.7
m02

$$\mu^{(l)} = \mu^{(g)} \quad \mu \equiv G_m$$

$$dG = -SdT + Vdp$$

nevzhodné, nemáme $V = V(p, T)$

$$dF = -SdT - pdV \quad \& \quad G = F + pV$$

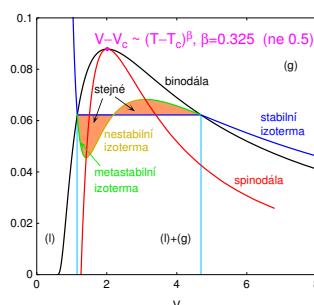
Izoterma $[T]$:

$$\Delta F = - \int_{V^{(l)}}^{V^{(g)}} p dV$$

Z $p = p^{(l)} = p^{(g)}$ plyne:

$$\Delta G = \Delta F + \Delta(pV)$$

$$\stackrel{!}{=} 0 = - \int_{V^{(l)}}^{V^{(g)}} p dV + p(V^{(g)} - V^{(l)})$$

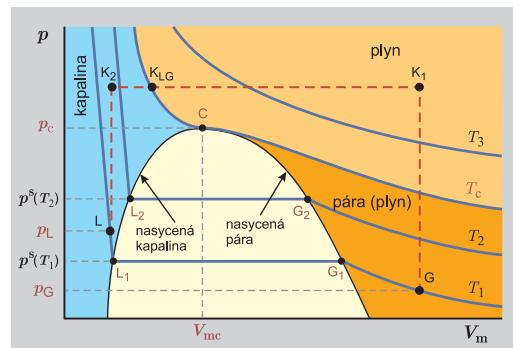

plochy cyan nad a pod křivkou jsou stejné

ukázka vdw/vdw.sh: teplota se ovládá c/C

Kontinuita kapalného a plynného stavu

s.8
m02

Stavová rovnice a kritický bod

[vdW/vdw.sh] s.9
m02

$$\left(\frac{\partial p}{\partial V_m}\right)_T = 0 \quad \left(\frac{\partial^2 p}{\partial V_m^2}\right)_T = 0$$

$$\Rightarrow \quad V_{mc} = 3b \quad T_c = \frac{8}{27R} \frac{a}{b} \quad p_c = \frac{a}{27b^2}$$

- Opačná úloha: výpočet a , b z experimentálních dat.
Volíme p_c , T_c (V_c se špatně měří)

$$\Rightarrow \quad a = \frac{27 R^2 T_c^2}{64 p_c} \quad b = \frac{1}{8} \frac{RT_c}{p_c}$$

V_{mc} vyjde (nepřesně):

$$z_c = \frac{p_c V_{mc}}{RT_c} = \frac{3}{8} = 0.375$$

Běžné plyny: $z_c \in (0.28, 0.3)$, voda 0.23

Redlichova-Kwongova rovnice

s.10
m02

$$p = \frac{RT}{V_m - b} - \frac{a}{T^{1/2} V_m (V_m + b)}$$

Podobně:

$$a = \frac{1}{9(2^{1/3} - 1)} \frac{R^2 T_c^{5/2}}{p_c} \quad b = \frac{2^{1/3} - 1}{3} \frac{RT_c}{p_c}$$

numericky:

$$a = 0.42748 \frac{R^2 T_c^{5/2}}{p_c} \quad b = 0.08664 \frac{RT_c}{p_c}$$

Kompressibilní faktor:

$$z_c = \frac{1}{3} \quad \text{lepší!}$$

Teorém korespondujících stavů (dvoukonstantový)

s.14
m02

Mají-li dvě látky, ať už v plynném nebo v kapalném stavu, stejnou redukovanou teplotu a redukovaný tlak, mají i stejný redukovaný objem (V_r^{NO} nebo $V_r = \frac{V}{V_c}$).

Mají-li látky stejnou redukovanou teplotu a redukovaný tlak (nebo redukovanou teplotu a redukovaný objem), mají i stejný kompresibilní faktor.

Dobře funguje jen pro příbuzné látky

Benedictova-Webbova-Rubinova (BWR) rovnice

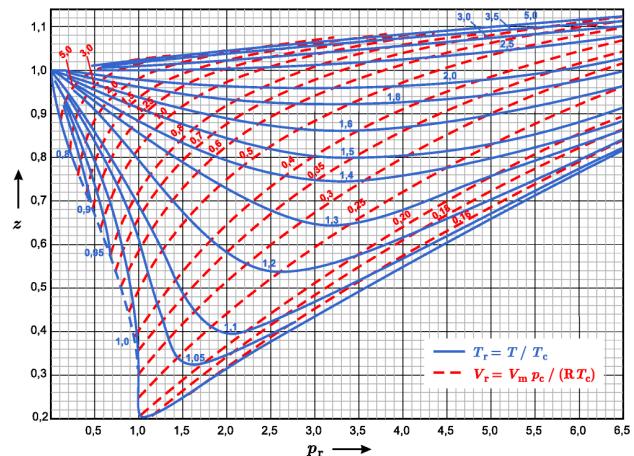
s.11
m02

$$z = \frac{pV_m}{RT} = 1 + \left(B_0 - \frac{A_0}{RT} - \frac{C_0}{RT^3}\right) \frac{1}{V_m} + \left(b - \frac{a}{RT}\right) \frac{1}{V_m^2} + \frac{\alpha a}{RTV_m^5} + \frac{c}{RT^3 V_m^2} \left(1 + \frac{\gamma}{V_m^2}\right) \exp\left(-\frac{\gamma}{V_m^2}\right)$$

Osm konstant: A_0 , B_0 , C_0 , a , b , c , α , γ

Generalizovaný diagram Nelsona a Oberta

s.15
m02

Směsi

s.16
m02

Srovnání stavových rovnic

s.12
m02

- ideální plyn: do 100 kPa, horší okolo teploty varu (kondenzace = vliv přitažlivých sil)
- viriálová: nižší tlaky (do max. 1 MPa)
- van der Waals: nepřesná – didaktický a historický význam
- Redlich-Kwong: z dvoukonstantových jedna z nejlepších (2–5 % pro plyn)
- vícekonstantové: přesnější, někdy i pro kapalinu (pokud jsou data)

parciální tlak definujeme jako $p_i = x_i p$

Daltonův zákon (aditivita tlaků při $[T, V]$)

$$p(T, V, n_1, n_2, \dots) = p_1^\bullet(T, V, n_1) + p_2^\bullet(T, V, n_2) + \dots$$

Ale $p_i \neq p_i^\bullet(T, V, n_i)$

Neplatí příliš přesně. Pro kapaliny nepoužitelný.

Amagatův zákon (aditivita objemů při $[T, p]$, ideální směs)

$$V(T, p, n_1, n_2, \dots) = V_1^\bullet(T, p, n_1) + V_2^\bullet(T, p, n_2) + \dots$$

Lepší approximace než Daltonův zákon. Přibližně i pro kapaliny.

Důsledek:

$$z = \sum_{i=1}^k x_i z_i^\bullet \quad [T, p]$$

$$B = \sum_{ij} x_i x_j B_{ij} = B_{11} x_1^2 + 2B_{12} x_1 x_2 + B_{22} x_2^2$$

$$B_{12} = -N_A 2\pi \int_0^\infty f_{12}(r) r^2 dr \quad f_{12}(r) = e^{-u_{12}(r)/(k_B T)} - 1$$

Amagat (z tlakového rozvoje):

$$\sum_i x_i \frac{p V_m^*}{RT} = \sum_i x_i \cdot 1 + \sum_i x_i \frac{p}{RT} B_{ii} \quad \Rightarrow \quad B = \sum_i x_i B_{ii}$$

To je ekvivalentní $B_{ij} = (B_i + B_j)/2$

Rovnice van der Waalsova typu pro směsi

Obecně (směšovací pravidla):

$$a = a_{11} x_1^2 + 2a_{12} x_1 x_2 + a_{22} x_2^2 \quad b = b_{11} x_1^2 + 2b_{12} x_1 x_2 + b_{22} x_2^2$$

Vyloučené objemy se sčítají, $b_{12} = (b_1 + b_2)/2$ (kombinacní pravidlo) $\Rightarrow$

$$b = \sum_i x_i b_i$$

Kohezní síly jsou párové, lepší je geometrický průměr, $a_{12} = (a_1 a_2)^{1/2} \Rightarrow$

$$a = \left(\sum_i x_i a_i^{1/2} \right)^2$$

Teorém korespondujících stavů pro směsi

Kay:

$$T'_c = \sum_{i=1}^k x_i T_{ci} \quad p'_c = \sum_{i=1}^k x_i p_{ci}$$

$$(V_m^{\text{NO}})' = \left(\frac{RT_c}{p_c} \right)' = \sum_{i=1}^k x_i \left(\frac{RT_{ci}}{p_{ci}} \right)$$

$$T_r = \frac{T}{T'_c} \quad p_r = \frac{p}{p'_c} \quad V_r^{\text{NO}} = \frac{V}{(V_c^{\text{NO}})'} \quad \text{where } V_c^{\text{NO}} = \frac{V}{\sum_i x_i (V_m^{\text{NO}})'}$$

Směsi z čistých látek – přehled

- vypočteme p_i^* čistých složek a složíme směs (Dalton)
- vypočteme V_i^* čistých složek a složíme směs (Amagat)
- složíme T_c , p_c , V_c^{NO} směsi a použijeme
  - diagram kompresibilitního faktoru
  - stavovou rovnici
- složíme a , b (příp. další parametry) a použijeme stavovou rovnici

Stavové chování kapalin

• vícekonstantové stavové rovnice

• koeficient izobarické roztažnosti: $\alpha_p = (1/V_m)(\partial V_m / \partial T)_p$
 koeficient izotermické stlačitelnosti: $\kappa_T = -(1/V_m)(\partial V_m / \partial p)_T$
 za běžných podmínek $\alpha_p = \text{const}$, $\kappa_T = \text{const}$

Diferenciál objemu

$$dV_m = \left(\frac{\partial V_m}{\partial T} \right)_p dT + \left(\frac{\partial V_m}{\partial p} \right)_T dp = V_m (\alpha_p dT - \kappa_T dp)$$

Změna tlaku při zvýšení teploty za $[V]$:

$$dV_m = 0 \quad \Rightarrow \quad \beta_V = \left(\frac{\partial p}{\partial T} \right)_V = \alpha_p / \kappa_T$$

Hodnoty jsou řádově $\alpha_p \sim 10^{-3} \text{ K}^{-1}$, $\kappa_T \sim 10^{-3} \text{ MPa}^{-1}$, $\beta_V \sim 1 \text{ MPa K}^{-1}$

Nasycená kapalina

Koeficient roztažnosti podél křivky nasycení
 $(= \text{VLE} = \text{rovnováha l/g})$

$$\alpha_\sigma = \frac{1}{V_m} \left(\frac{\partial V_m}{\partial T} \right)_\sigma = \alpha_p - \kappa_T \left(\frac{\partial p}{\partial T} \right)_\sigma$$

• $\left(\frac{\partial p}{\partial T} \right)_\sigma$ získáme z Clausiov-Claapeyronovy rovnice

• při nízkých teplotách a tlacích $\alpha_\sigma \approx \alpha_p$

Objem a hustota nasycené kapaliny

• Guggenheimova rovnice

$$\frac{\rho^{(l)}}{\rho_c} = \rho_r^{(l)} = \frac{V_{mc}}{V_m^{(l)}} = 1 + a(1-T_r) + b(1-T_r)^\beta$$

Kritický exponent $\beta = 0.3265(3) \approx 1/3$

Jednoduché látky: $a = 3/4$, $b = 7/4$

• Rackettova rovnice

$$V_m^{(l)} = \frac{M}{\rho_r^{(l)}} = V_{mc} z_c^{(1-T_r)^{2/7}} = \frac{RT_c}{p_c} z_c^{1+(1-T_r)^{2/7}}$$

$z_c = p_c V_{mc} / (RT_c)$ (kompresibilitní faktor v kritickém bodě)

$$T_r = T/T_c$$

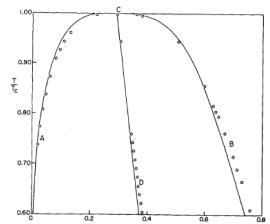

FIG. 1. The circles indicate the experimental xenon densities scaled by the zero point density [$= \rho_{expt}/\rho_c(T=0)$]. The coexisting liquid and vapor densities are given while the diameter is given by CD. The solid line is for the decorated cubic centered cubic lattice with $\rho_c=0.290$ and $\lambda/\delta=0.074$.